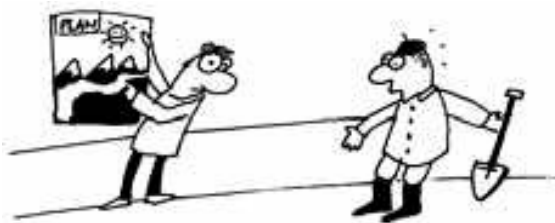

Joanna Przybylska

**RAMOWA DYREKTYWA WODNA
W WOJEWÓDZTWIE
ŚWIĘTOKRZYSKIM – STAN OBECNY
I PERSPEKTYWY WDRAŻANIA**

**Water Framework Directive in Świętokrzyskie Province
– current status and implementation perspectives**

ABSTRAKT: Celem wyznaczonym przez Ramową Dyrektywę Wodną jest osiągnięcie dobrego stanu lub potencjału ekologicznego i dobrego stanu chemicznego wód oraz zapobieżenie pogarszaniu stanu wód do końca 2015 r. Artykuł stanowi próbę podsumowania obecnego stanu rzek województwa świętokrzyskiego i, poprzez analizę uwarunkowań prawnych, planów i bieżących działań instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie Dyrektywy, odpowiedzi na pytanie na ile realna jest perspektywa osiągnięcia założonego celu w wyznaczonym terminie.

SŁOWA KLUCZOWE: Ramowa Dyrektywa Wodna, województwo świętokrzyskie, ochrona wód

ABSTRACT: An objective set out by the Water Framework Directive is reaching a good ecological status or potential and good chemical status of water bodies as well as prevention of water status deterioration by the end of 2015. The present article attempts at a summary of current status of rivers in Świętokrzyskie Province and, through an analysis of legal determinants, plans and current activities of the institutions responsible for the implementation of the Directive, it attempts to answer the question of how realistic is the perspective of accomplishing the objectives by the set deadline.

KEY WORDS: Water Framework Directive, Świętokrzyskie Province, water conservation

Uwarunkowania prawne

Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000) – Ramowa Dyrektywa Wodna (RDW) jest pierwszym aktem prawnym obejmującym ochroną wszystkie wody Unii Europejskiej. Wcześniejsze przepisy z zakresu ochrony wód zostały zintegrowane w RDW i tracą moc wraz z pełnym wdrożeniem Dyrek-

tywy (Blöch 1999). Podstawowym założeniem RDW jest koordynacja działań zmierzających do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych, stanowiących wzajemnie powiązane elementy systemu hydrologicznego i ekologicznego w danym dorzeczu. Na stan wód powierzchniowych składa się ocena ich stanu ekologicznego i chemicznego, z kolei w przypadku wód podziemnych ocenia się stan chemiczny i ilościowy. Elementy jakości, pozwalające na ocenę stanu wód, zostały określone w Załączniku V RDW. Są wśród nich ele-

menty biologiczne, takie jak skład i liczebność flory wodnej i bezkręgowców bentosowych, skład, liczebność i struktura wiekowa ichtiofauny oraz wspierające je elementy hydromorfologiczne, chemiczne i fizykochemiczne. Podstawowym dokumentem planistycznym, umożliwiającym zarządzanie wodami, jest plan gospodarowania wodami, przygotowywany osobno dla każdego dorzecza (art. 13 RDW). Jednostką poddawaną monitoringowi, ocenie i działaniom umożliwiającym poprawę stanu, jest część wód (według polskiej terminologii jednolita część wód), oznaczająca w przypadku wód powierzchniowych znaczący i oddzielny element wód, taki jak jezioro, zbiornik, strumień, rzekę, kanał (lub ich części), wody przejściowe lub pas wód przybrzeżnych, a w przypadku wód podziemnych – określoną objętość wód w obrębie warstwy wodonośnej lub zespołu warstw (art. 2 RDW).

RDW zobowiązuje państwa członkowskie do zaplanowania i wdrożenia działań umożliwiających poprawę (lub utrzymanie dobrego) stanu wód i zapobieganie pogarszaniu ich stanu. W przypadku części wód sztucznych lub uznanych za silnie zmienione, celem jest dobry potencjał ekologiczny i stan chemiczny. Zgodnie z art. 4 ust. 3 RDW jednolita część wód może być uznana za silnie zmienioną tylko wtedy, gdy zmiana jej parametrów hydromorfologicznych, konieczna dla uzyskania dobrego stanu ekologicznego, wywarłaby niekorzystny wpływ na środowisko lub działalność człowieka, w tym m.in. żeglugę, zaopatrzenie w wodę, energetykę, ochronę przeciwpowodziową, a działalność ta nie może, ze względu na możliwości techniczne lub nieproporcjonalne koszty, być racjonalnie osiągnięta za pomocą innych, korzystniejszych dla środowiska środków. Stąd też dobry potencjał ekologiczny, w przeciwieństwie do dobrego stanu, może być osiągnięty przy utrzymaniu obecnych zmian hydromorfologicznych, w wyniku których daną część wód uznano za silnie zmienioną. Pozostałe elementy jakości wód, których poprawa nie stoi w sprzeczności z określonym celem społecznym, mają być przywrócone do dobrych parametrów.

Dla wód mających znaczenie dla ekosystemów obszarów chronionych, konieczne jest osiągnięcie takiego stanu wód, który zapewni właściwy stan ochrony gatunków i siedlisk zależnych od wód, podlegających ochronie w danym obszarze. W Dyrektywie określono konkretny termin osiągnięcia założonego celu – 15 lat od wejścia w życie RDW, tj. do 2015 r. Od wyznaczonych celów i terminu w pewnych warunkach możliwe są odstępstwa. Przedłużenie okresu wymaganego dla osiągnięcia celów środowiskowych (art. 4 pkt. 4 RDW) możliwe jest w sytuacji, kiedy warunki naturalne lub dostępne środki techniczne nie pozwalają na poprawę stanu wód do 2015 r., albo jest ona możliwa, ale wymagałaby nieproporcjonalnych nakładów finansowych. Możliwe jest także wyznaczenie części wód, dla których cele środowiskowe będą mniej rygorystyczne (art. 4 pkt. 5 RDW), jeżeli obecna działalność człowieka uniemożliwia poprawę ich stanu, jej wpływu nie da się ograniczyć, nie można też w inny, korzystniejszy dla środowiska sposób zaspokoić warunkujących ją potrzeb. Ostatnim z wymienianych w RDW odstępstw od celu środowiskowego jest wprowadzanie modyfikacji części wód wynikające z nadrzędnego interesu społecznego (4.7). Wyznaczenie derogacji czasowych (4.4) i mniej rygorystycznych celów (4.5) nie zwalnia z obowiązku niepogarszania stanu wód. Wszelkie odstępstwa powinny być szczegółowo uzasadnione w planie gospodarowania wodami.

Zapisy Ramowej Dyrektywy Wodnej znalazły odzwierciedlenie w Ustawie z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późn. zm.). Wśród przepisów ogólnych Ustawy znalazł się zapis, wedle którego „gospodarowanie wodami jest prowadzone w taki sposób, aby działając w zgodzie z interesem publicznym, nie dopuszczać do wystąpienia możliwego do uniknięcia pogorszenia ekologicznych funkcji wód oraz pogorszenia stanu ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio zależnych od wód” (art. 1 pkt. 4). Nie odzwierciedla to w pełni celu RDW, który zakłada nie tylko nie pogorszenie, ale też poprawę stanu wód. Jednak

już w kolejnym artykule wśród zadań z zakresu zarządzania wodami zapisano utrzymywanie lub poprawę stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych.

Zgodnie z art. 11 Ustawy prawa właścicielskie do śródlądowych wód publicznych będących własnością Skarbu Państwa wykonuje w zależności od rodzaju wód Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, dyrektor parku narodowego lub marszałek województwa. Na terenie województwa świętokrzyskiego rzekami administrowanymi przez Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej są Wisła, Nida, Czarna Nida, Czarna Staszowska (RZGW Kraków) oraz Pilica, Kamienna, Pokrzywianka i Świślina (RZGW Warszawa). Pozostałe rzeki, poza krótkimi, źródłowymi odcinkami w granicach Świętokrzyskiego Parku Narodowego, administrowane są przez Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach (SZMiUW), który wykonuje prawa właścicielskie do wód w imieniu marszałka; łącznie to ok. 3200 km rzek i 13 zbiorników wodnych. Wśród obowiązków właściciela wód wymieniono utrzymywanie wód (art. 21 pkt. 1), obejmujące zachowanie lub odtworzenie stanu ich dna lub brzegów oraz konserwację budowli regulacyjnych dla zapewnienia swobodnego spływu wód i lodów oraz zapewnienia właściwych warunków korzystania z wód (art. 22 pkt. 1). Zapis ten ma kluczowe znaczenie dla stanu wód.

Zgodnie z art. 24 Ustawy utrzymywanie wód nie może naruszać istniejącego dobrego stanu tych wód oraz warunków wynikających z ochrony wód. Dbałość o utrzymanie dobrego stanu wód jest zapisana także jako jeden z obowiązków właściciela wód (art. 26 ust. 2). Brak tu jednak odniesienia do pozostałych celów RDW, w tym poprawy stanu wód, który jest oceniany poniżej dobrego oraz zapewnienia właściwego stanu ochrony obszarów chronionych zależnych od wód (Klub Przyrodników 2012b). Korzystanie z wód (art. 31 pkt. 2) nie może powodować pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych. W artykułach 38d-38f określono cele środowiskowe dla wód,

art. 38g precyzuje warunki konieczne dla wyznaczenia silnie zmienionych części wód, w art. 38i-38k zawarto regulacje dotyczące odstępstw od wyznaczonych celów środowiskowych. Zapisy te są zbieżne z wytycznymi art. 4 RDW.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2009 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. Nr 122, poz. 1018) wprowadza elementy klasyfikacji, na podstawie których dokonywana jest ocena stanu wód oraz definicje klasyfikacji poszczególnych stanów. Ocena stanu odbywa się poprzez porównanie wartości poszczególnych parametrów do wartości charakterystycznych dla warunków niezakłóconych – warunków referencyjnych dla poszczególnych typów jednolitych części wód, opartych na bazie przestrzennej lub modelowaniu. Stan chemiczny określa się na podstawie zawartości substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego.

Charakterystyka województwa świętokrzyskiego

Województwo świętokrzyskie, usytuowane w południowo-wschodniej części kraju, zajmuje powierzchnię 11 710,20 km² i jest jednym z najmniejszych polskich województw. Według podziału fizycznogeograficznego położone jest w granicach 6 makroregionów: Wyżyny Kieleckiej (część wschodnia i centralna, około połowy powierzchni województwa), Niecki Nidziańskiej (południe regionu), Wyżyny Przedborskiej (zachodnia część), Kotliny Sandomierskiej i Wyżyny Lubelskiej (obrzeża wschodnie z doliną Wisły) oraz Wzniesień Południowomazowieckich (północno-wschodni kraniec) (Kondracki 2011). Całe województwo znajduje się w dorzeczu Wisły, której dolina wyznacza jego wschodnią granicę. Głównymi, lewobrzeżnymi dopływami Wisły są na terenie świętokrzyskiego Nidzica i Nida, których zlewnie zajmują południową i centralną część regionu, Kanał Strumień, Czarna Staszowska, Koprzywianka

i Opatówka (południowo-wschodnia część), Kamienna, Krępanka i Iłzanka (północno-wschodnia) oraz Radomka i Pilica (północno-zachodnia i zachodnia). Granice zlewni i główne rzeki regionu ilustruje poniższa mapa (ryc. 1).

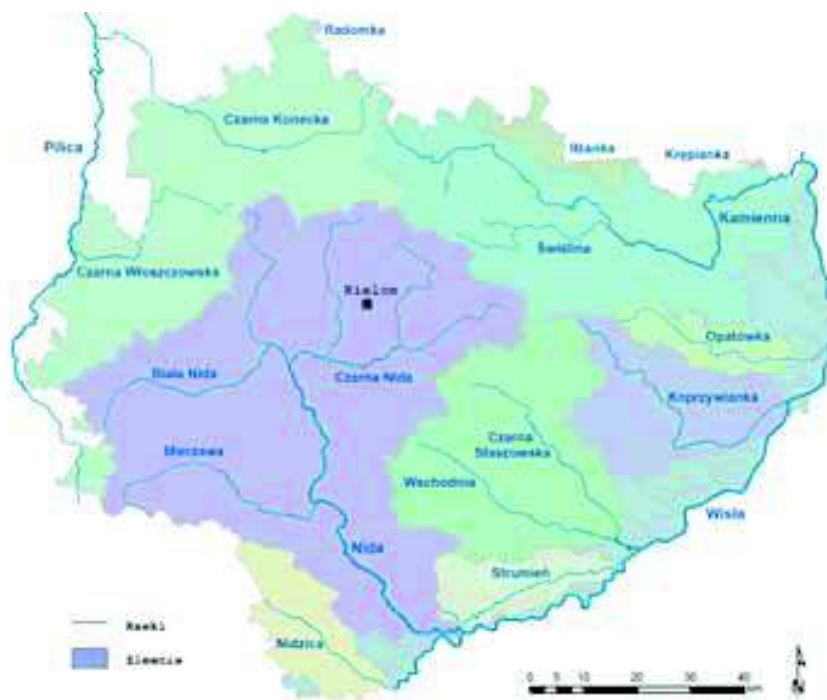
Ocena stanu rzek województwa świętokrzyskiego

Przygotowany przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły został zatwierdzony przez Radę Ministrów 22 lutego 2011 r. Dokument ten zawiera elementy wymienione w Załączniku VII RDW i zgodnie z Dyrektywą ma on być poddawany cyklicznym przeglądom (co 6 lat) i aktualizacji. Z zawartej w Załączniku 2 do Planu charakterystyki jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) wybrano te, które w całości lub częściowo usytuowane są w granicach administracyjnych województwa świętokrzyskiego (204 JCWP rzecznych, brak JCWP jeziornych). Poniżej przedstawiono charakterystykę świętokrzyskich rzek w oparciu o materiały zawarte w Planie.

Według przyjętej w Planie typologii na terenie województwa wyróżniono 12 typów rzek (w całym dorzeczu Wisły występują 23 typy), dwóch JCWP nie zakwalifikowano do żadnego z typów. Największy udział w jednolitych częściach wód powierzchniowych województwa świętokrzyskiego mają potoki wyżynne węglanowe z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych (56,86%). Kolejnym stosunkowo częstym typem wód są potoki wyżynne węglanowe z substratem gruboziarnistym (9,80%), oraz małe rzeki wyżynne węglanowe (9,31%). W południowej i zachodniej części regionu, w dolinie Wisły, występują JCWP zakwalifikowane jako cieki w dolinach wielkich rzek nizinnych. W centralnej i północnej części regionu spotykane są potoki (4,41%) i małe rzeki (3,92%) wyżynne krzemianowe. Do średnich rzek wyżynnych (2,94%) zaliczono Nidę, dolny odcinek Kamiennej (powiat

ostrowiecki i opatowski) i Pilicę (powiat włoszczowski), z kolei Wisła, w granicach regionu podzielona na pięć JCWP (2,45%), zakwalifikowana została jako wielka rzeka nizinna. Najrzadsze w skali województwa są potoki nizinne lessowo-gliniaste (1,47%), rzeki nizinne piaszczysto-gliniaste (0,98%), potoki i strumienie na obszarach będących pod wpływem procesów torfotwórczych (0,98%) oraz potoki nizinne piaszczyste. Jako typ nieokreślony w wykazie rzek uwzględniono zbiorniki zaporowe Cedzyna (na rzece Lubrzance) i Chańcza (na Czarnej Staszowskiej).

Kolejnym elementem charakterystyki JCWP zawartym w Planie jest określenie ich statusu, tj. wyznaczenie naturalnych, silnie zmienionych i sztucznych części wód. Przyczyny uznania JCWP za silnie zmienioną lub sztuczną powinny być szczegółowo uzasadnione w planie gospodarowania wodami (w Planie dla dorzecza Wisły nie podano takowego uzasadnienia). Wiele świętokrzyskich rzek, które nawet na znacznych odcinkach noszą znamiona wykonywanych w ubiegłym wieku regulacji, uznano za naturalne części wód, wychodząc z założenia, że utrzymanie zmian hydromorfologicznych nie jest konieczne i możliwe jest osiągnięcie ich dobrego stanu ekologicznego. Z drugiej strony można wskazać JCWP, które tylko na stosunkowo krótkich odcinkach są uregulowane, lub ich koryta spontanicznie odtworzyły meandry i zróżnicowaną strukturę, jednak zostały zakwalifikowane jako silnie zmienione części wód (np. Nida). Uzasadnienie dla wyznaczenia poszczególnych części wód jako silnie zmienionych znalazło się w dokumentach przygotowanych dla poszczególnych RZGW na etapie prac nad Planem, nie były one jednak poddane konsultacjom społecznym. Analiza argumentacji przyjętej dla poszczególnych części wód wskazuje na znaczny subiektywizm oceny istotności czynników ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, decydujących o ostatecznej kwalifikacji JCWP. Widoczne są także różnice pomiędzy metodyką oceny przyjętą przez RZGW Kraków i RZGW Warszawa.

Ryc. 1. Zlewnie głównych rzek w granicach administracyjnych województwa świętokrzyskiego.
Fig. 1. Main river sub-basins within Świętokrzyskie Province.

Zdecydowaną większość (73,04%) świętokrzyskich rzek uznano za naturalne części wód; 50 JCWP (24,51%) zakwalifikowano jako silnie zmienione, a 5 jako sztuczne (2,45%). W skali całego dorzecza Wisły stosunkowo wyższy jest udział silnie zmienionych części wód (33,98%), z kolei udział wód uznanych za sztuczne przedstawia się podobnie (2,18%). Ze wspomnianych powyżej powodów określenie statusu rzeki jako „naturalna” niekoniecznie odzwierciedla jej faktyczny stan i przekształcenia, jakim podlegało jej koryto. Jak wynika z danych zamieszczonych na stronie internetowej Świętokrzyskiego Zarządu Melioracji i Urzędzeń Wodnych, przeszło połowa długości rzek administrowanych przez Zarząd (51,33%) to cieki uregulowane.

Plan gospodarowania wodami zawiera także ocenę ogólną stanu rzek, ustaloną jako gorsza z ocen składowych – stanu ekologicznego i chemicznego. Ocena stanu wód powinna być wykonana zgodnie z wymogami RDW, ujętymi częściowo w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 listopada 2011 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału

ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych. Ponieważ rozporządzenie to weszło w życie w trakcie prac nad Planem, ocena zawarta w nim oparta jest o wytyczne z wcześniejszego Rozporządzenia z dnia 20 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. Nr 122, poz. 1018). Nowe rozporządzenie definiuje elementy jakości wód, które pozwalają na ocenę w odniesieniu do warunków referencyjnych dla danego typu JCWP, podczas gdy w poprzednim, ze względu na brak określonych wartości referencyjnych, dla wielu kryteriów ustalono wyłącznie wartości dla I klasy (odpowiadającej ocenie stanu „bardzo dobry”), nie podano natomiast warunków dla pozostałych klas. W ocenie nie uwzględniono ichtiofauny i makrobezkręgowców bentosowych oraz kryteriów hydromorfologicznych (Kowalewski 2009), których jakość ma zasadnicze znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemów wodnych (Eisele et al. 2003). Zgodnie z takim sposobem oceny, stan zdecydowanej większości wód powierzchniowych na terenie województwa uznano za zły

(81,86%). Tylko 37 JCWP (18,14%) charakteryzowało się dobrym lub bardzo dobrym stanem ekologicznym i dobrym stanem chemicznym, co umożliwiło nadanie im dobrej oceny ogólnej. W związku z nieuprawnionym pominięciem w ocenie niektórych elementów jakości – i to tych, które, jak się wydaje, są w rzekach województwa w najgorszym stanie, tak dokonana ocena stanu jest prawdopodobnie znacznie zawyżona. Należy zakładać, że w związku z nowym rozporządzeniem oraz wyznaczeniem warunków referencyjnych dla poszczególnych typów JCWP oceny stanu rzek ulegną zmianie w kolejnej aktualizacji Planu. Do roku 2012 wyznaczono szczegółowe warunki referencyjne tylko dla dwóch spośród 12 typów wód znajdujących się na terenie województwa.

Jednym z wymogów RDW jest uzyskanie takiego stanu wód, który zapewni właściwy stan ochrony obszarów chronionych. Obowiązek monitorowania dotyczy gatunków i siedlisk będących przedmiotem ochrony w ramach sieci Natura 2000. Obszary Natura 2000 zajmują obecnie 13,6% powierzchni województwa świętokrzyskiego. Wśród nich jest 38 Specjalnych Obszarów Ochrony siedlisk (SOO) i 2 Obszary Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) (RDOŚ Kielce 2012). W zdecydowanej większości z nich przedmiotami ochrony są gatunki i siedliska zależne od stanu wód. Dla gatunków i siedlisk Natura 2000 w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (podsystem monitoringu przyrody) prowadzony jest monitoring, którego składową jest ocena stanu siedliska. Na terenie województwa świętokrzyskiego w latach 2008-2011 wykonano badania 10 gatunków związanych z korytem rzeczonym na 16 stanowiskach (GIOŚ 2012). Jest to niewielka próba, która nie uprawnia do wyciągania ogólnych wniosków na temat stanu świętokrzyskich JCWP jako siedlisk przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000. W miarę tworzenia planów zadań ochronnych kolejnych obszarów zakres monitoringu będzie poszerzany o nowe stanowiska gatunków i siedlisk, a jego wyniki będą miały kluczowe znaczenie

dla określania celu środowiskowego dla wielu rzek. Z dotychczasowych badań wynika, że stan zachowania 37,5% JCWP stanowiących siedlisko przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000 jest dobry, pozostałe 62,5% oceniono jako niezadowolające lub złe. Podstawą negatywnej oceny był brak ciągłości cieków (istniejące zapory i progi), brak łączności z terasą zalewową (obwałowania) i uproszczona struktura koryta.

W myśl art. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej państwa członkowskie mają za zadanie zapobiec pogarszaniu się stanu wód, a w przypadku JCWP których stan oceniono na zły – doprowadzić do poprawy stanu w ciągu 15 lat od wejścia w życie Dyrektywy (do 2015 r.). Analizując znane sobie uwarunkowania przyrodnicze, społeczne i ekonomiczne KZGW określił ryzyko nieosiągnięcia celów środowiskowych dla rzek (Barszczyńska i Kubacka 2008). W skali dorzecza Wisły za zagrożone uznano 38% JCWP; na terenie województwa świętokrzyskiego udział JCWP zagrożonych nieosiągnięciem celu środowiskowego jest wyższy – wynosi dokładnie 50%. W rzeczywistości, w związku ze wskazanymi wyżej zasadniczymi błędami metody oceny stanu aktualnego, stopień zagrożenia nieosiągnięciem celów jest znacznie wyższy.

W przypadku, gdy osiągnięcie celu środowiskowego jest zagrożone, w Planie określa się odstępstwa (derogacje). Derogacje różnego typu wyznaczono dla 25,98% JCWP województwa, co oznacza, że dla pozostałych 24,02%, tj. 49 zagrożonych JCWP, mimo identyfikacji niekorzystnych czynników, zakłada się osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i chemicznego do 2015 r. Zdecydowana większość (83,02%) spośród wyznaczonych dla świętokrzyskich wód derogacji to odstępstwa czasowe, umożliwiające przesunięcie osiągnięcia dobrego stanu wód na koniec kolejnych cykli planistycznych (do roku 2021 lub 2027). Najczęściej są one podyktowane brakiem możliwości technicznych poprawy stanu wód do 2015, w tym np. niskim stopniem skanalizowania terenów zlewni, co powoduje spływ zanieczyszczeń

i obniża ocenę elementów fizykochemicznych klasyfikacji cieków. Kolejnym uzasadnieniem dla derogacji czasowych mogą być dysproporcjonalne koszty osiągnięcia dobrego stanu wód w wymaganym terminie; tego typu wyjaśnienia nie zastosowano dla JCWP w granicach województwa. Jako powód derogacji czasowych tylko w przypadku Wisły uznano warunki naturalne: odstępstwa wyznaczono ze względu na zasolenie i wpływ wód pokopalnianych (kwalifikacja wymienionych czynników jako naturalne wydaje się błędna). Cele mniej rygorystyczne wyznaczono tylko w przypadku jednej JCWP. Derogacje związane z wprowadzeniem nowych modyfikacji – przekształceniem charakterystyk fizycznych koryta wyznaczono dla 8 JCWP, na których planowane są inwestycje z zakresu ochrony przeciwpowodziowej.

Reasumując, dla 151 JCWP województwa nie wyznaczono derogacji, co oznacza, że do 2015 roku zakłada się utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu tych wód. Spośród nich stan tylko 18 JCWP (11,92%) ocenia się jako dobry; stan pozostałych 133 JCWP oceniono jako zły, co oznacza że dla tych rzek, tj. dla przeszło 65% JCWP województwa zakłada się poprawę stanu wód do 2015 r.

Dokumenty planistyczne a stan wód

Zgodnie z art. 11 Ramowej Dyrektywy Wodnej państwa członkowskie UE przygotowują programy działań służących poprawie stanu wód. Pierwszym dokumentem planistycznym tego typu w Polsce był wydany przez KZGW w 2010 r. Program wodno-środowiskowy kraju. W programie uwzględniono działania przyjęte we wcześniejszych dokumentach związanych z gospodarowaniem wodami, rolnictwem, leśnictwem, gospodarką odpadami, planach zagospodarowania przestrzennego oraz planach ochrony i planach zadań ochronnych obszarów chronionych.

Dla usprawnienia procesu zarządzania w Programie w ramach poszczególnych dorze-

czy wyznaczono jednostki łączące po kilkakilkanaście JCWP – tzw. scalone części wód powierzchniowych (SCWP). W całości lub częściowo w granicach województwa świętokrzyskiego znalazło się 48 SCWP. Dla wszystkich zaplanowano działania związane z uregulowaniem gospodarki ściekowej, gospodarki odpadami, opracowanie warunków korzystania z wód w skali regionu oraz uwzględnienie w planowaniu przestrzennym wymogów ochrony środowiska. Wiele z wymienionych działań, pomimo tego, że ich podstawą są akty prawne lub dokumenty o zasięgu ogólnokrajowym, takie jak Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej, Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych, Ustawa o nawozach i nawożeniu, nie zostało przypisanych do wszystkich SCWP. Wśród działań tych wymienić należy wspieranie rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego (uwzględnione dla 20,8% SCWP), przeciwdziałanie erozji i wypłukiwaniu zanieczyszczeń (wszystkie SCWP z wyjątkiem Kamiennej), promowanie idei zrównoważonego rozwoju (22,9%) czy właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych, nie uwzględnione dla żadnej ze świętokrzyskich SCWP. Zastanawiający jest także wybór form ochrony przyrody, w którym nie uwzględniono rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu; w uchwałach powołujących tego typu formy ochrony obszarowej na terenie województwa znajdują się zapisy dotyczące ochrony siedlisk wodnych, czego nie można powiedzieć o większości pomników przyrody czy stanowisk dokumentacyjnych. Działanie związane z opracowaniem planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 przypisano do 18 SCWP (37,5%), podczas gdy obecnie, po zgłoszeniu do Komisji Europejskiej w 2011 r. nowych obszarów siedliskowych, obszary Natura 2000 znajdują się w granicach 80% SCWP (wyliczenia własne na podstawie serwera WMS GDOŚ). Dla niektórych obszarów, w tym Doliny Bobrzy, Ostoi Kozubowskiej, Ostoi Stawiany, Doliny Czarnej,

Ostoi Przedborskiej i Ostoi Szaniecko-Solec-kiej, plany zadań ochronnych już powstały lub są w trakcie opracowywania. Dlatego też konieczne będzie uwzględnienie potrzeb ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych w większości SCWP przy opracowywaniu aktualizacji Programu. Biorąc pod uwagę oparcie pierwszej wersji Programu wyłącznie o istniejące przepisy i dokumenty planistyczne, należy potraktować dokument jako zbiór działań mogących pozytywnie wpłynąć na stan wód, ale i tak realizowanych, bez względu na zapisy Programu.

Uchwałą nr 151/2011 z dnia 9 sierpnia 2011 r. Rada Ministrów przyjęła Program ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły. Program ma być realizowany w latach 2011–2030 i ma na celu podnoszenie bezpieczeństwa powodziowego. Komisja Europejska w 2012 r. wszczęła w tej sprawie formalne postępowanie naruszeniowe, zarzucając Polsce, że przyjęcie programu narusza obowiązki wynikające z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko, dyrektywy siedliskowej i Ramowej Dyrektywy Wodnej. Dla JCWP województwa świętokrzyskiego planowane są działania polegające na modernizacji i budowie nowych obwałowań, regulacji koryt oraz przebudowie jednego istniejącego i budowie siedmiu nowych zbiorników retencyjnych. W Programie nie podano szczegółowej lokalizacji poszczególnych działań, jednak opierając się na zawartych w nim informacjach można zestawiać planowane inwestycje z danymi dotyczącymi stanu JCWP z Planu gospodarowania wodami w dorzeczu Wisły. Większość dotyczy rzek uznanych w Planie za silnie zmienione części wód (81,82%). Dla dziewięciu z JCWP wyznaczono derogacje czasowe, co oznacza że termin osiągnięcia celu środowiskowego odłożono na kolejne cykle planistyczne (do 2021 lub 2027 r.). Dla żadnej z JCWP, na których planowane są prace, nie wyznaczono derogacji 4.7, umożliwiających wprowadzanie nowych modyfikacji, przekształcających charaktery-

styki fizyczne koryta. W czterech przypadkach zawarte w Programie działania obejmują ingerencję w cieki uznane za naturalne części wód.

Realizacja zawartych w Programie działań, w tym w szczególności regulacja koryt i budowa zbiorników retencyjnych, poprzez negatywne oddziaływanie na elementy brane pod uwagę w klasyfikacji stanu wód, może doprowadzić do obniżenia ich oceny i przyczynić się do nieosiągnięcia ich dobrego stanu (lub potencjału) w wyznaczonym terminie. Dodatkowo, poprzez zmiany w zasięgu wylewów (a jest to ogólny cel Programu) i bezpośrednią ingerencję w ekosystemy, planowane działania mogą negatywnie oddziaływać na gatunki i siedliska przyrodnicze zależne od wód, chronione w ramach sieci Natura 2000 (Wawręty i Żelaziński 2007, Żelazo 2009, Ożgo 2010, Żurek 2011, Wyżga 2011, Klub Przyrodników 2012a). W Prognozie oddziaływania na środowisko skutków realizacji Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły (IMGW, IRM, IOŚ 2011) w skali całego Programu wykazano znaczące negatywne oddziaływanie na cele ochrony obszarów Natura 2000 w 120 analizowanych przypadkach. Na terenie województwa świętokrzyskiego negatywne oddziaływanie zidentyfikowano dla 6 ostoi siedliskowych i jednej ptasiej. W trakcie opracowywania jest analogiczny program obejmujący obszar dorzecza środkowej Wisły.

Fot. 1. Wierna Rzeka w miejscu planowanego zbiornika retencyjnego. (Fot. R. Maniarski)
 Fot. 1. Wierna River at the location of proposed retention reservoir. (Photo by R. Maniarski)

Uchwałą nr XII/211/11 z dnia 12 października 2011 r. Sejmik Województwa Świętokrzyskiego przyjął Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego. Jednym z elementów zawartej w Programie strategii działań w zakresie ochrony środowiska do roku 2015 w perspektywie do 2019 jest poprawa jakości wód. Proponowane działania obejmują tylko i wyłącznie zadania z zakresu porządkowania gospodarki wodno-ściekowej i edukacji rolników (ograniczenie zanieczyszczeń ze źródeł rozproszonych). Bezspornie zmniejszenie presji zanieczyszczeń będzie pozytywnie wpływać na stan chemiczny i ekologiczny wód, jednak parametry fizykochemiczne nie są jedynymi elementami wpływającymi na ocenę wód powierzchniowych. W Programie nie uwzględniono działań mogących wpłynąć pozytywnie na zachowanie lub odtworzenie właściwych parametrów hydromorfologicznych rzek. W tym samym programie znalazły się natomiast zadania z omówionego powyżej Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły, zakładające regulację cieków i budowę nowych obwałowań, oraz zadania z Programu małej retencji dla województwa świętokrzyskiego, w ramach którego mają powstać kolejne zbiorniki zaporowe zaburzające ciągłość rzek.

Opracowany na zlecenie Świętokrzyskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach Program małej retencji dla województwa świętokrzyskiego (IMS, Inżynieria 2006) został przyjęty do realizacji Uchwałą Nr XI/192/07 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 27 grudnia 2007 r. W ramach Programu planuje się odbudowę kilkudziesięciu i budowę 94 nowych zbiorników, z czego 20 ma mieć pojemność przekraczającą milion m³. W przypadku niektórych zbiorników zawarte w Programie dane są niekompletne (brak pojemności przy maksymalnym poziomie piętrzenia, nie określono, które zbiorniki będą zlokalizowane na ciekach, a które na kanałach bocznych, jakie przyjęto rozwiązania zapory itd.). Z zestawienia danych z Programu i Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły wynika,

że znaczna część zbiorników planowana jest na rzekach zaliczonych do naturalnych części wód (60,64%). Tylko 8 ma być wykonanych na rzekach, dla których w Planie uwzględniono derogacje 4.7, umożliwiające wprowadzanie nowych modyfikacji koryta. Większość zbiorników ma być wykonana na JCWP, dla których nie wyznaczono derogacji (64,89%). Realizacja zawartych w Programie inwestycji może spowodować pogorszenie stanu wód, co wpłynie na obniżenie oceny takich elementów jakości dla klasyfikacji stanu ekologicznego jak ciągłość rzeki, reżim hydrologiczny, warunki tlenowe i termiczne czy zmiany w składzie gatunkowym, liczebności i strukturze wiekowej organizmów wodnych. Lokalizacja niektórych zbiorników bezpośrednio koliduje ze stanowiskami przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000 (Przemyski 2011a, b, c). Inne, ze względu na przerwanie ciągłości rzeki, zmianę zasięgu jej wylewów, zaburzenie stosunków wodnych w dolinie i zmianę parametrów fizykochemicznych wód, mogą negatywnie oddziaływać na sąsiednie obszary chronione, funkcjonalnie związane z ciekami, na których usytuowane będą zbiorniki (Przemyski 2011a).

Fot. 2. Czarna Staszowska w miejscu planowanego zbiornika „Smyków”.
(Fot. R. Maniarski)

Fot. 2. Czarna Staszowska river at the location of proposed reservoir “Smyków”.
(Photo by R. Maniarski)

Zbiorniki, poza zakładaną funkcją retencyjną i przeciwpowodziową, mają pełnić funkcje rekreacyjne. Ich lokalizacja często wynika ze zgłoszeń samorządów gminnych i pewne obawy budzi ich faktyczne znaczenie dla zwiększenia retencji. Jak wynika chociażby z dotychczasowych doświadczeń z funkcjonowaniem zbiornika zaporowego Chańcza, gdzie w okresie letnim przy niskim stanie wód poziom lustra wody jest obniżany dla zapewnienia przepływu nienaruszalnego i odpowiedniego nawodnienia terenów poniżej zapory, funkcje retencyjne i rekreacyjne są trudne do pogodzenia.

Reasumując, realizacja Programu małej retencji województwa świętokrzyskiego może negatywnie oddziaływać na stan ekologiczny wód i stan ochrony obszarów Natura 2000. Jak podkreślają sami autorzy Programu, poszczególne inwestycje powinny być poprzedzone dokładnymi badaniami terenowymi i analizą wpływu na środowisko. W Programie zawarte są pozytywne zalecenia dotyczące ochrony ekosystemów wodnych i wspomagania naturalnej retencji dolin, nie znajdują one jednak odzwierciedlenia w planowanych działaniach.

Przedsięwzięcia nie ujęte w dokumentach planistycznych

Na stan wód powierzchniowych województwa świętokrzyskiego mają wpływ także przedsięwzięcia nie przewidziane w dokumentach planistycznych, podejmowane doraźnie przez administrację i osoby prywatne korzystające z wód. Większość świętokrzyskich rzek administrowanych jest przez Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach, który wykonuje prawa właścicielskie do wód publicznych w imieniu Marszałka Województwa. Na wniosek Towarzystwa Badań i Ochrony Przyrody (TBOP) z dn. 5.10.2012 r. Zarząd udostępnił organizacji informacje o pracach utrzymaniowych wykonanych i planowanych do wykonania na rzekach województwa świętokrzyskiego w latach 2010-2011. W ze-

stawieniu ujęto wszystkie odcinki rzek, bez podziału na działania faktycznie zrealizowane i takie, których wykonanie z różnych względów (m.in. brak odpowiednich decyzji administracyjnych, możliwości finansowania) nie doszło do skutku. Z przekazanych informacji, uzupełnionych o uzyskane przez TBOP dane z postępowań z art. 118 Ustawy o ochronie przyrody, prowadzonych przez Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w Kielcach wynika, że w 2010 r. działania Zarządu miały objąć łącznie ok. 130 km, a w 2011 r. ok. 410 km rzek. Z danych na stronie internetowej Zarządu wynika, że prace w 2011 r. wykonano na 360 km rzek. Według informacji ustnych uzyskanych od pracowników SZMiUW, Zarząd nie ma długofalowej strategii wykonywania prac utrzymaniowych i planuje je na podstawie otrzymywanych zgłoszeń.

W zdecydowanej większości prace dotyczyły JCWP uznanych w Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły za naturalne części wód (96,81% z łącznej długości odcinków). Pracami objęto głównie rzeki, których stan oceniono na zły (91,26%). Tylko 38,78% z objętych pracami odcinków znajdowało się w JCWP, dla których przewidziano derogacje, przy czym były to zwykle odstępstwa czasowe (4.4), tylko w przypadku rzeki Modły derogacje typu 4.7 (uwzględnione w związku z planami regulacji rzeki, budowy śluzy i poldeku zalewowego w celu ochrony przed powodzią zabudowy Ostrowca Świętokrzyskiego).

W praktyce mogą występować trudności interpretacyjne w rozgraniczeniu „utrzymania wód” od ich „regulacji”, określonej w Prawie Wodnym jako podejmowanie przedsięwzięć, których zakres wykracza poza utrzymanie wód, w szczególności polegających na kształtowaniu przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego ciek naturalnego (art. 67 pkt. 2). O ile prace regulacyjne wymagają uzyskania szeregu decyzji administracyjnych, w tym pozwoleń na budowę, prace utrzymaniowe wymagają jedynie zgłoszenia robót budowlanych (Juchnik 2010), a w przypadku

robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych – decyzji regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Jest to potencjalne pole do nadużyć interpretacyjnych.

Zakres prac określanych jako „bieżąca konserwacja” lub „usuwanie szkód powodziowych” wykonywanych przez Zarząd w latach 2010-2011 obejmował m.in.: wykaszanie brzegów, wycinkę krzewów i drzew, karczowanie pni i wysepek korzeniowych, rozbieranie tam bobrowych i innych przetamowań, mechaniczne lub ręczne „odmulenie dna”, zwykle warstwą 30-40 cm, „rozplantowanie” na brzegach i obsiew „urobku” z dna, zasypywanie wyrw, umacnianie skarp faszyną i narzutem kamiennym (dane ze Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia przetargów ogłaszanych przez ŚZMiUW). Celem prac było udrożnienie koryt i przyspieszenie spływu wód, co w przypadku rzek płynących przez tereny rolnicze i nie stwarzających zagrożenia dla zabudowy jest sprzeczne z postulatami zawartymi w opisywanym wcześniej Programie małej retencji. Wątpliwości budzi także zakres prac, w tym w szczególności wydobywanie materiału z dna rzek, które, ze względu na zmianę przekroju poprzecznego koryta, powinno być zakwalifikowane raczej jako regulacja cieku (art. 67 ust. 2 ustawy Prawo wodne). Często prace obejmowały zdecydowanie poważniejszą ingerencję w koryto i strefę brzegową, np. na Czarnej Nidzie (Belniance) planowano usunięcie ponad 1000 drzew, na Mierzawie ponad 300 drzew i „wykopy oraz przekopy o głębokości do 3,0 m”. W przypadku uregulowanych odcinków rzek argumentem podnoszonym przez Zarząd była konieczność odtworzenia pierwotnych parametrów koryta. Ustawa Prawo wodne w art. 24 określa, że utrzymanie wód nie może naruszać ich dobrego stanu oraz warunków wynikających z ochrony wód. W sytuacji, kiedy większość objętych pracami rzek zakwalifikowana została jako naturalne części wód, a ich stan oceniono na zły, celem środowiskowym jest poprawa stanu ekologicznego i chemicz-

nego, co może być niewykonalne w warunkach powtarzających się negatywnych oddziaływań, określanych przez Zarząd jako odtwarzanie parametrów powstałych w wyniku regulacji.

Wykonywane przez Zarząd prace mogą prowadzić do obniżenia oceny takich elementów jakości dla klasyfikacji stanu ekologicznego wód, jak:

- skład i liczebność organizmów wodnych – poprzez upraszczanie struktury siedlisk, likwidację tarlisk, zubożenie bazy pokarmowej, bezpośrednie niszczenie roślin i zabijanie bezkręgowców wodnych;
- wielkość i dynamika przepływu wód – poprzez usuwanie rumoszu drzewnego i innych naturalnych przetamowań, ograniczenie retencji korytowej;
- zmienność głębokości i szerokości, kształt koryta – upraszczanie przekroju koryta, usuwanie odsypisk i wysp, zapobieganie odtwarzaniu się meandrów;
- struktura i skład podłoża – usuwanie naturalnego substratu dennego, wprowadzanie sztucznego materiału, w tym umocnień brzegowych;
- warunki i struktura stref nadbrzeżnych – poprzez wycinkę drzew i krzewów, okresowe wykaszanie brzegów, uniemożliwia-

Fot. 3. Czarna Taraska po wykonanej przez ŚZMiUW „konserwacji”. (Fot. J. Przybylska)

Fot. 3. Czarna Taraska river after ‘maintenance’ by ŚZMiUW [regional board for melioration and water devices] (Photo by J. Przybylska)

jące odtworzenie się mozaikowej struktury roślinności, składowanie wzdłuż koryta materiału wydobytego z dna;

- warunki termiczne i tlenowe – odsłanianie koryt, zwiększanie nasłonecznienia;
- substancje biogenne – likwidacja stref buforowych, ograniczających dopływ biogenów z terenów rolniczych i zurbanizowanych.

Część prac dotyczyła rzek w granicach obszarów Natura 2000 i wiązała się z ingerencją w siedliska chronionych gatunków, powodując pogorszenie stanu ochrony przedmiotów ochrony sieci (Przybylska i Maniarski 2011).

Świętokrzyskie JCWP wykorzystywane są do celów gospodarczych, w tym zaopatrzenia w wodę przemysłu, nawodnień na potrzeby rolnictwa i stawów hodowlanych oraz produkcji energii. Tego typu użytkowanie wymaga stałego lub okresowego piętrzenia wód za pomocą urządzeń hydrotechnicznych – progów, jazów, zastawek i stopni wodnych. Według danych ze strony internetowej ŚZMiUW, na stanie Zarządu w 2011 r. znajdowało się 2317 tego typu budowli. Na potrzeby Programu małej retencji zinwentaryzowano urządzenia hydrotechniczne w centralnej i zachodniej części województwa. W zestawieniu, obejmującym przeszło 400 obiektów, nie ujęto 5 powiatów zajmujących niespełna 30% powierzchni województwa. Obiekty zestawione w Programie zlokalizowane są na 73 JCWP. Spośród nich przeszło połowę zakwalifikowano jako naturalne części wód (56,16%). Stan większości oceniono jako zły (68,49%), pomimo tego, że w ocenie na potrzeby Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły nie brano pod uwagę elementów hydromorfologicznych, do których zalicza się ciągłość cieku. Dla większości z wymienionych rzek nie wyznaczono derogacji (65,75%). Pozwolenia wodnoprawne, na podstawie których funkcjonują wymienione budowle, będą w mocy przez kolejne 10, w niektórych przypadkach nawet 40 lat; wiele wydanych jest bezterminowo. Zabudowa hydrotechniczna nie pozostaje bez wpływu na stan wód. Zaburza reżim hydrologiczny, poprzez spowal-

Fot. 4. Próg na Wiernej Rzece, SOO Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie. Fot. J. Przybylska
Fot. 4. A waterstep on Wierna River, Special Area of Conservation Chęcińsko-Kieleckie Hills. Photo by J. Przybylska

nianie przepływu zmienia parametry fizykochemiczne, a w związku z tym strukturę gatunkową organizmów wodnych. Pobór wód, mimo określanych w pozwoleniach wodnoprawnych przepływów nienaruszalnych, może powodować okresowe niedobory wód poniżej zapór. Ewidentnym następstwem przegradzania rzek jest zaburzenie ich ciągłości, co uniemożliwia migrację organizmów wodnych (Żurek 2008).

Wnioski

Jak wynika z Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły stan większości świętokrzyskich rzek jest obecnie zły. Planowane na szczeblu regionalnym i krajowym działania związane z uporządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej mogą przyczynić się do poprawy stanu chemicznego i elementów fizykochemicznych oceny stanu ekologicznego wód. Jednocześnie w katalogu planowanych działań znalazły się przedsięwzięcia związane z regulacją rzek, budową zbiorników zaporowych i obwałowań, które, zrealizowane w zakładanej skali, spowodują pogorszenie stanu ekologicznego około połowy świętokrzyskich rzek. Dodając do tego bieżące działania Świętokrzyskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych

w Kielcach, który w ramach utrzymania wód wykonuje prace pogarszające ich stan (lub oddalające w czasie poprawę ich stanu), perspektywa osiągnięcia wymaganego Ramową Dyrektywą Wodną dobrego stanu wód do roku 2015 wydaje się nierealna.

LITERATURA

- BARSZCZYŃSKA M., KUBACKA D. 2008. Ramowa Dyrektywa Wodna: Znaczące oddziaływania antropogeniczne na wody rzek Polski. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 64, 5, 28-42.
- BLÖCH H. 1999. The European Union Water Framework Directive: Taking European Water Policy into the Next Millenium. *Water Science and Technology*. Vol. 40, No. 10: 67-71.
- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000).
- Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.7.2001).
- EISELE M., STEINBRICH A., HILDEBRAND A., LEIBUNDGUT C. 2003. The significance of hydrological criteria for the assessment of the ecological quality in river basins. *Physics and Chemistry of the Earth* 28 (2003) 529-536.
- GŁÓWNY INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA. 2012. Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych. <http://www.gios.gov.pl/siedliska/>
- INSTYTUT METEOROLOGII I GOSPODARKI WODNEJ, INSTYTUT ROZWOJU MIAST, INSTYTUT OCHRONY ŚRODOWISKA. 2011. Prognoza oddziaływania na środowisko skutków realizacji Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły, Kraków.
- INTEGRATED MANAGEMENT SERVICES, „INŻYNIERIA” BIURO USŁUG INŻYNIERSKICH I NADZORU INWESTORSKIEGO ANNA JENDO. 2006. Program małej retencji dla województwa świętokrzyskiego. Wrocław. <http://szmiuw.kielce.com.pl/>
- JUCHNIK A. 2010. Charakterystyka prac utrzymaniowych i ich prawne uwarunkowania. WWF Polska, Warszawa.
- KLUB PRZYRODNIKÓW. 2012. Stanowisko w sprawie „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły”. http://www.kp.org.pl/pdf/stanowiska/inne/20120505%20stanowisko_kp_progr_gorna_wisla.pdf
- KLUB PRZYRODNIKÓW. 2012. Uwagi KP do założeń nowego Prawa Wodnego. http://www.kp.org.pl/pdf/stanowiska/wodne/2012-06-22_uwagi_do_zalozen_nowego_prawa_wodnego.pdf
- KONDRACKI J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
- KRAJOWY ZARZĄD GOSPODARKI WODNEJ. 2011. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły. Warszawa. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20110490549>
- MOLENDĄ T., CHMURA D. 2005. Wartości przyrodnicze dolin rzecznych i środowiskowe następstwa ich przekształceń. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 61, 5: 77-86.
- OŹGO M. 2010. Rola, zagrożenia i problemy ochrony małży skójkowatych (*Unionidae*). *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 66, 3: 201–208.
- Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego. Załącznik do Uchwały nr XII/211/11 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 12 października 2011 r.
- PRZEMYSKI A. (Ed.) 2011. Dokumentacja Projektu Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura

- 2000 PLH260041 „Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie” w województwie świętokrzyskim. http://kielce.rdos.gov.pl/images/pzo_wchk.pdf
- PRZEMYSKI A. (Ed.) 2011. Dokumentacja Projektu Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 PLH260003 „Ostoja Nidziańska” w województwie świętokrzyskim. http://kielce.rdos.gov.pl/images/pzo_on.pdf
- PRZEMYSKI A. (Ed.) 2011. Dokumentacja Projektu Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 PLH260014 „Dolina Bobrzy” w województwie świętokrzyskim. <http://kielce.rdos.gov.pl/images/PZO1/db.pdf>
- PRZYBYLSKA J. MANIARSKI R. 2011. Zagrożenia wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w kontekście planowanych prac melioracyjnych w 2010 r. *Przegląd Przyrodniczy* XXII, 3: 106-110.
- REGIONALNA DYREKCJA OCHRONY ŚRODOWISKA W KIELCACH. 2012. Formy ochrony przyrody. http://kielce.rdos.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=280&Itemid=78
- Rozporządzenie z dnia 20 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych. *Dz. U.* Nr 122, poz. 1018
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2009 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych. *Dz. U.* Nr 122, poz. 1018.
- Statut Świętokrzyskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach. Załącznik do uchwały Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego Nr XIII/213/2000 z dnia 25 kwietnia 2000 r. z późn. zm. <http://szmiuw.kielce.com.pl/>
- TOMIAŁOJC L. (Ed.). 1995. *Ekologiczne aspekty melioracji wodnych*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- Uchwała nr 151/2011 Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2011 r. Program ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły.
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. *Dz. U.* Nr 16, poz. 78 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne. *Dz. U.* Nr 115, poz. 1229 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu. *Dz. U.* Nr 147, poz. 1033 z późn. zm.
- WAWRĘTY R., ŻELAZIŃSKI J. 2007. Środowiskowe skutki przedsięwzięć hydrotechnicznych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Raport Towarzystwa na rzecz Ziemi i Polskiej Zielonej Sieci. Oświęcim – Kraków.
- WYŻGA B. 2011. Uwagi i wnioski Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Krakowie do „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły” oraz do „Prognozy oddziaływania na środowisko skutków realizacji Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły”. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 67, 2: 118–127.
- ŻELAZO J. 2009. Wybrane problemy zabudowy rzek o szczególnych wartościach przyrodniczych. *Nauka Przyroda Technologie* 3 (3) # 110.
- ŻUREK R. 2008. Ryby płaczą w polskich rzekach. Deklaracje a praktyka. II. Uczyć się na błędach innych. *Gospodarka Wodna* nr 11/2008: 437-441.
- ŻUREK R. 2011. Pozytywna rola powodzi dla ekosystemów dolin rzecznych? In: Furdyna A., Leś E. (Eds.) *Bieżące łatanie dziur czy nowa długofalowa polityka gospodarowania wodami? Wnioski z projektu „Wodny Okrągły Stół – porozumienie dla społeczeństwa i przyrody”*. Stowarzyszenie EKO-UNIA, Wrocław.

Summary

The Water Framework Directive obligates the EU member states to improve the accomplishment of good ecological status or potential and good chemical status of waters and to prevent deterioration of surface and ground waters by the year 2015. The analysis of the current condition of the rivers of Świętokrzyskie Province presented in the article shows that a distinct majority of Homogenous Surface Water Bodies (over 80 %) are characterized by an overall poor state. Planning documents, which condition water management in the subsequent years, contain undertakings whose implementation may deteriorate the state of water bodies, such as river regulation, construction of dam reservoirs and embankments. Furthermore, the present activities of water governance, treated as maintenance works, as well as the existent hydrotechnical developments prevent any improvement of the condition of water bodies. Therefore, accomplishment of good surface water status in Świętokrzyskie Province by the year 2015 seems impossible in the present circumstances.

Adres autorki:

Joanna Przybylska
Towarzystwo Badań i Ochrony Przyrody
ul. Sienkiewicza 68
25-501 Kielce
e-mail: biuro@tbop.org.pl